

RUPILISKO

SUOMEN
SALAMANTERI

RUPILISKON LEVINNEISYYS EUROOPASSA.

NICHOLAS 2002. A FIELD GUIDE TO THE REPTILES
AND AMPHIBIANS OF BRITAIN AND EUROPE.

GRIFFITHS 1996. NEWTS AND SALAMANDERS OF EUROPE.

LEVINNEISYYS

Rupiliskoa esiintyy Keski- ja Pohjois-Euroopassa Alppien pohjoispuolella. Manner-Suomessa pääosa lajin nykyään tunnetuista esiintymistä on Pohjois-Karjalassa. Lisäksi lajia tavataan Ahvenanmaalla. Pohjois-Karjalassa on kaksi erillistä esiintymisaluetta: Kontiolahden lammet ja Manner-Suomen ydinalueena olevat Joensuun ja Tohmajärven lammet. Lisäksi vanhastaan tunnetut esiintymät ovat säilyneet Nilsissä ja Parikkalassa.

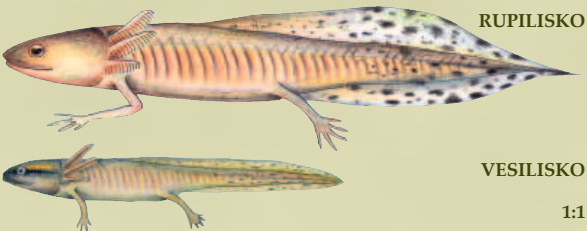

RUPILISKOLAMPI KONTIOLAHDDELLA.

RUPILISKON TUNNISTAMINEN

Suomessa elää kaksi pyrstösammakkoa eli salamanterieläintä, rupilisko (*Triturus cristatus*) ja vesilisko (*T. vulgaris*). Nämä liskomaiset otukset erottaa matelijoista niiden vesielämään sopeutuneen limaisen, paljaan ihon perusteella - matelijoiden iho on suomuinen. Aikuiset rupiliskot kasvavat jopa 17 cm pituiseksi, niiden ihossa on pieniä rupikonnamaisia kyhmyjä. Selkäpuolen väritys vaihtelee mustasta tummanruskeaan ja tummanharmaaseen. Vatsapuoli on kirkkaankeltainen ja siinä on mustia täpliä, kurkku on tumma. Uroksella on kutuasussa komea harja pyrstössä ja selässä, johon myös lajin tieteellinen nimi viittaa. *Triturus* tulee sanoista *Triton* ja *ura*. *Triton* on kreikkalaisen taruston Jumala, jolla on ihmisen yläruumis ja kalan pyrstö. *Ura* on kreikkaa ja tarkoittaa häntää. Lajinimi *cristatus* tulee latinan *crista* sanasta, joka tarkoittaa harjaa tai töyhtöä.

Vesiliskon voi erottaa rupiliskosta helpoiten sileän ihon perusteella. Lisäksi vesilisko on pienempi, enintään 10 cm ja sillä on vaalea kurkku. Vesilisko on selvästi yleisempi ja laajemmalle levinnyt laji. Sen elinympäristövaatimukset eivät ole yhtä tiukat kuin rupiliskolla.

RUPILISKO

VESILISKO

1:1

**TOUKKAVAIHEESSA RUPILISKON EROTTAA VESILISKOSTA
HELPOSTI RUPILISKON PYRSTÖN JOUHIMAISESTA PÄÄSTÄ.**

ADRADOS ET AL. 2004: EESTI KAHEPAIKSETE VÄLIMÄÄRAJA.

ELINYMPÄRISTÖ

Rupiliskon lisääntyminen onnistuu pienissä ja keskikokoisissa metsälammissa, joissa ei ole kaloja. Suomalaiset rupiliskolammet ovat pääosin luonnontilaisia. Muualla Euroopassa laji esiintyy nykyisin suurelta osin ihmisen kaivamissa lammissa. Lisääntymiseen sopivassa lammessa tulee olla pehmeälehtisiä vesikasveja, joihin rupilisko laskee munansa.

Lampea ympäröivä lehti- tai sekametsä tarjoaa rupiliskolle päiväaikaista ravintoa ja suojapaikkoja: kivien, juurakoiden sekä puiden koloja ja onkaloita. Rupilisko talvehtinee meillä pitkälti samoissa rantametsiköiden piilopaikoissa, mitä se käyttää päivisin lepoon.

LUONNONTILAINEN RUPILISKOLAMPI TOHMAJÄRVELLÄ.

ELINTAVAT

Rupiliskot voivat elää jopa yli 20-vuotiaiksi. Aikuiset yksilöt viettävät suuren osan vuodesta maalla. Talvet kuluvat horroksesta. Toukokuussa rupiliskot siirtyvät talvehtimispaikoistaan lampiin lisääntymään. Kosintapuuhiissa koiras uiskentelee naaraan ympärillä näykkien naaraan kuonoa, peräaukkoa ja muuta ruumista. Välillä uros pysähtyy esittelemään komeaa kutuasuaan naaran silmien eteen. Tunteja tai päiviä kestävien kosintamenojen jälkeen uros laskee siittiöt hyytelökapselissa lammen pohjalle, josta naaras poimii ne viemäriaukkoonsa. Rupilisko munii 50-300 munaa kasvien lehtiin, jotka se taittaa suojaamaan munia. Munat ovat vaaleita noin kahden millin kokoisia. Toukat kuoriutuvat parin viikon kuluttua. Toukkien kehitys lammessa kestää myöhäissyksyyn, jonka jälkeen ne nousevat maalle noin 5-8 cm mittaisina. Tällöin tapahtuu myös muodonvaihdos: ulkokidukset häviävät, iho paksuuntuu ja keuhkoilla hengittäminen alkaa. Nuoret rupiliskot viettävät kaksi vuotta maaelämää. Päivät ne piilottelevat koloissaan, mutta hämärän tullen ne lähtevät saalistamaan selkärangattomia eläimiä ravinnokseen. Lisääntymiskyvyn rupiliskot saavuttavat kolmen vuoden iässä.

**ELOKUUSSA
RUPILISKOTOUKILLA ON
VIELÄ SELVÄT ULKOKIDUKSET,
MUODONVAIHDOS JA ELÄMÄ
MAALLA OVAT VIELÄ EDESSÄ.**

VAARANTUNUT LAJI

Rupiliskoa uhkaavat monet tekijät. Se on luokiteltu Suomessa uhanalaisuudeltaan vaarantuneeksi lajiksi. Ojitukset ovat pirstoneet Manner-Suomen esiintymisaluetta muuttamalla monien pienvesien vesitaloutta, vähentämällä lampien lukumäärää ja siten myös rupiliskojen elinympäristöjä. Rupiliskot esiintyvät useimmiten alueilla, mistä löytyy useita sopivia lampia riittävän lähellä toisiaan. Yhdenkin lammen häviäminen heikentää alueella esiintyvän populaation selviytymismahdollisuuksia.

Hajakuormituksen aiheuttama rehevöityminen huonontaa lampien laatua umpeenkasvun myötä. Lähellä asutusta joitakin pikkulampia on myös täytetty. Kalojen istutus tuhoaa lammen rupiliskokannan. Kalat syövät munia, toukkia ja aikuisia liskoja.

Riittävän lämmin vesi on edellytys rupiliskon lisääntymiselle. Rupiliskolampien rantaan ulottuvat kuusikot heikentävät lisääntymiselinympäristön laatua varjostuksellaan. Varjostus lyhentää lammen sulaa kautta ja hidastaa veden lämpenemistä. Kylmässä vedessä munien ja edelleen toukkin kehittyminen talvehtimiskykyisiksi yksilöiksi on hidasta. Toisaalta lammen välittömään läheisyyteen ulottuvat avohakkuut muuttavat rupiliskon maaelinympäristöä päivälepoon ja talvehtimiseen sopimattomaksi.

RUPILISKON SUOJELUA OHJAAVAT MONET PYKÄLÄT

Rupilisko on Suomessa rauhoitettu. Lajiin kohdistuu meillä sekä kansallisia että kansainvälisiä suojeluelvoitteita. Rupilisko kuuluu luonnonsuojelulain 47 §:n tarkoittamiin erityisesti suojeltaviin lajeihin. Rupilisko on myös luonnonsuojelulain 49 §:n tarkoittama EU:n luontodirektiivin liitteen IV laji. Tällaisten lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen on kielletty suoraan laissa. Koska harvinaisen rupiliskon havaitseminen ja elinympäristöjen tunnistaminen on vaikeaa, alueellisen ympäristökeskuksen tekemät erityisesti suojeltavan lajin rajauspäätökset ovat hyvä keino osoittaa lajin tärkeiden esiintymispaikkojen sijainti.

Lisäksi rupilisko kuuluu EU:n luontodirektiivin liitteen II lajeihin, joita suojellaan osana Natura 2000 -verkostoa. Myös taannoin löydetyt keskeiset liskolammet lähiympäristöineen on esitetty liitettäväksi Suomen Natura 2000 -verkostoon sen täydennysvaiheessa.

Rupiliskojen tyypillisiä elinympäristöjä suojelevat myös vesilain ja metsälain säädökset. Vesilain 1:15a §:n mukaan toimenpiteet, jotka vaarantavat muualla kuin Lapin läänissä enintään yhden hehtaarin suuruisen lammen tai järven säilymisen luonnontilaisena, ovat kiellettyjä. Pienten rupiliskolampien luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset lähiympäristöt kuuluvat puolestaan metsälain 10 §:n tarkoitamiin erityisen tärkeisiin elinympäristöihin, joita koskevat hoito- ja käyttötoimenpiteet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla.

MAANOMISTAJA- YHTEISTYÖ

Rupiliskon esiintyminen omassa lammessa on ollut monelle maanomistajalle sekä yllätys että ilon aihe. Rupiliskoesiintymien suojelu ja hoito on usein turvattu jo sillä, että maanomistajilla ja metsätalouden ammattilaisilla on tieto lajin esiintymisestä ja elinympäristövaatimuksista. Rupiliskolampien säilyminen lajille sopivina on turvattavissa varsin pienillä toimilla. Seuraavat hoitotoimet vaativat ympäristökeskuksen laatiman hoitosuunnitelman, jota toteutetaan ympäristökeskuksen ohjauksessa:

- Rehevöityneiden lampien liiallista umpeenkasvua voidaan ehkäistä kasvillisuutta varovasti poistamalla
- Ympäröivistä metsiköistä voidaan poistaa lampia liikaa varjostavia puita
- Tarvittaessa voidaan palauttaa kuivumisen vuoksi hävinneitä elinympäristöjä

HOITOTYÖT
RUPILISKOLAMPIEN
LÄHIYMPÄRISTÖISSÄ
ALOITETTIIN
JOULUKUUSSA 2005.

Maaomistajana autat rupiliskoa, kun

- Et istuta lampiin kaloja
- Säästät lammen rantavyöhykkeen riittävän laajana rupiliskon päivälepoon ja talvehtimiseen
- Suosit lehtipuustoa lammen lähistöllä

RUPILISKON SUOJELUA TEHOSTETAAN LIFE LUONTO-HANKKEESSA

Rupiliskon suojelua ja hoitoa tehostetaan vuonna 2004 alkaneella EU:n LIFE Luonto -hankkeella, jota koordinoi Viron ympäristöministeriö. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus on hankkeen suomalainen vastuutaho. Meillä keskeisenä tavoitteena on turvata Manner-Suomen rupiliskopopulaatioiden elinkyky pitkällä aikavälillä. Hankkeessa laaditaan luonnon-

**RUPILISKOPOPULAATIOIDEN SEURANTA
KUULUU TÄRKEÄNÄ OSANA LIFE LUONTO-
HANKKEESEEN.**

suojelulain tarkoittama suojeleuhjelma erityisesti suojeltaviin lajeihin kuuluvan rupiliskon kantojen elvyttämiseksi. Samalla suunnitellaan ja järjestetään lajin riittävä seuranta. Suojeleuhjelma sisältää myös tarvittavien hoitosuunnitelmien laatimisen. Keskeisin hoitotoimi itäsuomalaisilla paikoilla on lampien liiallisen varjostuksen vähentäminen.

LIFE-hankkeessa saadaan arvokasta tietoa rupiliskon elintavoista ja elinympäristövaatimuksista levinneisyysalueen pohjoisosissa. Tiivis yhteistyö virolaisten ja tanskalaisten yhteistyökumppaneiden kanssa on ensiarvoisen tärkeää meillä huonosti tunnetun lajin suojelussa. Hankkeessa järjestetään myös ohjausta maanomistajille ja metsätalouden ammattilaisille. Jos luonnossa liikkuessasi löydät rupiliskon, toivomme että ilmoitat havainnostasi Pohjois-Karjalan ympäristökeskukseen.

Lisätietoja:

Pohjois-Karjalan ympäristökeskus

PL 69

80101 Joensuu

p. 013 – 1411

pka.kirjaamo@ymparisto.fi

www.ymparisto.fi/pka/lifeluonto

Teksti: Ville Vuorio, Alekski Päivärinta,

Sirkka Hakalisto, Riinu Rannap

Kuvat: Ville Vuorio

Piirroksset: Urve Sinijärv

Kansikuva: Toomas Huik

Rupiliskon suojelelu –

LIFE Luonto-hanke

”Protection of *Triturus cristatus*

in Eastern Baltic Region”

Hankkeen kesto:

1.6.2004 – 31.12.2008

Budjetti: 736 190 €,

josta EU:n osuus puolet,

Suomen rahoittama osuus 62 405 €

ESTONIAN MINISTRY
OF THE ENVIRONMENT

NORTH KARELIA
REGIONAL
ENVIRONMENT CENTRE

VEJLE AMT

